
Szabálysértési ügyekben történő döntéshozatal a laikusok szemével

Stomp Edit*

A kutatás fő célja annak a feltérképezése, hogy a jogi végzettséggel nem rendelkező személyek (laikusok) szerint az elkövetett szabálysértések tekintetében a hatóságoknak a döntéshozataluk során milyen szempontokat kell(ene) figyelembe vennie, illetőleg a figyelembe veendő körülményeket milyen súllyal szükséges értékelni. A tanulmány célja továbbá a jogszabályi előírásokat összevetése a kutatás eredményeivel.

Kulcsszavak: laikusok, döntéshozatal, mérlegelés, szabálysértési eljárás

Decision-making ruling in infraction cases through the eyes of the laity

The main goal of the research is to map what aspects, according to non-lawyers (layman), the authorities should take into account during decision-making in relation to the committed violations of law, and what weight is required. to assess the circumstances to be considered. The purpose of the study is also to compare the results of legal regulation and research.

Keywords: non-lawyers, decision-making, research, circumstances, violations of law

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.3.2097>

1. Bevezetés

A kutatási témám megközelítése elsődlegesen nem jogi szempontok alapján történik, hanem a pszichológia eszközeivel azt kívánom vizsgálni, hogy a jogszabályi előírások, az alkalmazott jogkövetkezmények és az emberekben kialakult jogérzet mennyire áll közel egymáshoz, illetőleg, hogy a laikusok mérlegelési jogkörükben – mely a döntéshozatal egyik fő eleme – milyen körülmények értékelése során jutnának el az adott jogkövetkezmény alkalmazásához és az értékelt körülmények milyen súllyal bírnának megítélésük szerint, amennyiben ők lennének a jogalkalmazók.

Tekintettel arra, hogy a kutatás a döntéshozatal során mérlegelendő körülményekre irányul, illetőleg az egyes elkövetett cselekmények jogi megítélése szaktudás, melynek megléte nyilvánvalóan nem várható el a laikusoktól, azon jogi kérdés felvetése, hogy az elkövető megvalósított -e szabálysértést és ha igen, melyik tényállást, nem képezi a kutatás tárgyát.

A kutatási kérdés vizsgálata amiatt is foglalkoztat – mint szabálysértési ügyekben is eljáró bírósági titkár –, mivel az előttem folyamatban lévő ügyekben általános

* Bírósági titkár, Kisvárdai Járásbíróság.

tendenciával azt tapasztalom, hogy a szabálysértést elkövetők a saját cselekményük súlyát gyakorta alacsonyabb fokúnak ítélik meg, miközben a személyi körülményeiket jelentősebb mértékben érzik relevánsnak, mint jogkövetkezményt enyhítő körülményt. A joggyakorlatom során igen gyakran találkozom olyan esetekkel, amikor az egyes elkövetők olyan körülményekre hivatkoznak – mint az őket mentesítő vagy az elkövetett szabálysértés súlyát enyhítő körülményekre –, melyeket nem vagy nem olyan súllyal lehet figyelembe venni, mint ahogyan azt az elkövetők érzik, sőt, igen gyakran előfordul az is, hogy olyan körülményekre hivatkoznak, melyek súlyosító körülményként értékelendők.

Ugyanezen kettősség érzékelhető a médiában megjelenő tartalmakra is. Egyszerre találkozhatunk olyan állásponttal, mely szerint csekélyebb súlyú cselekmények okán méltánytalanul súlyos jogkövetkezmények kerülnek alkalmazásra, miközben gyakran ezzel szemben azt sugallják, hogy a bíróság nem alkalmaz kellő szigorot az elkövetőkkel szemben.

Általánosságban elmondható, hogy nem feltétlenül a szabálysértési eljárásokra irányulóan érik támadások az ítélezést a média részéről, hiszen a szabálysértési jog alkalmazásának vizsgálata eltölpül a nagy visszhangot keltő, jelentős súlyú bűncselekmények fókuszba állításával, azonban kutatásom során több olyan oldallal is találkoztam a „szabálysértés” keresőszó beírását követően, amik igen nagy szaktudás látszatát keltve – ellenben alapvető fogalmakat keverve – mutatják be a szabálysértési törvény problematikáit, nyújtanak segítséget az indokolatlanul megbírságot személyeknek beadványsémák és jogorvoslati lehetőségekre történő kioktatás segítségével. Ezen oldalak azt a benyomást keltik az olvasókban, hogy a bíróság, illetőleg a szabálysértési hatóság bagatell cselekmények okán méltánytalanul súlyos büntetéseket alkalmaz a vétlen állampolgárokkal szemben.

A jogtudat, mint a jogról való mindennapi társadalmi gyakorlatokban megnyilvánuló tudás¹ vizsgálatát egy feltáró jellegű, interjúkon alapuló kutatás útján kívánom bemutatni, figyelemmel arra is, hogy speciálisan a szabálysértések tekintetében a laikusok jogtudata mélységi szinten még nem került feltárássra, így annak szakirodalmi alátámasztására a jogtudattal általánosságban és nem speciálisan erre irányuló vizsgálatokkal van lehetőségem.

Strukturált, félig nyitott kérdéseket tartalmazó interjúkat készítettem a kutatási kérdés feltárása érdekében oly módon, hogy a kutatásba bevont interjú alanyokkal olyan megtörtént szabálysértések tényállásait ismertettem, melyeket egyrészt a saját joggyakorlatomból, másrészt a Bírósági Határozatok Gyűjteményéből, illetőleg szabálysértési hatóságok joggyakorlatából emeltem ki.

Az interjú módszerének meghatározása során elsődleges célként került meghatározásra, hogy lehetőséget kaphassanak az interjú alanyai az álláspontjuk kifejtésére, ugyanakkor a jogesetek által irányítottan olyan kérdések irányvonalában lehessen haladni, melyek megválaszolása a kutatást előmozdítják.

A szabálysértések kiválasztása során törekedtem arra, hogy legalább két-két azonos tényállásba ütköző szabálysértést állítsak párhuzamba, figyelve arra is, hogy

¹ Győry Cs. – Feck Z. – A jog szociológiai kutatása, Jakab A. – Sebők M. (szerk.), *Empirikus jogi kutatások - Paradigmák, módszertan, alkalmazási területek*, Budapest: Osiris Kiadó MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2020. 220. oldal

ezek közül az egyiket a laikusok magukhoz közelebb állónak érezzék, amelyeket az interjúalanyok hétköznapjaik során akár maguk is megvalósíthattak.

Az interjúk alanyainak tekintetében alapvető követelmény volt, hogy az interjú alanya ne rendelkezzen jogi diplomával, illetőleg olyan embereket vontam be célzottan a kutatásba, akik nem valamelyik jogághoz kapcsolódóan dolgoznak (például nem egy ügyvédi irodában titkár(nő) vagy a bíróságon jegyzőkönyvvezető, illetve nem rendelkezik jogi asszisztensi képesítéssel), hiszen ez utóbbi esetben is nagyobb rálátással bírnanak a jogi mechanizmusok működésére, illetőleg nagyobb összehasonítási alapjuk is lenne az alkalmazott jogkövetkezmények tekintetében, mely álláspontom szerint negatív irányban befolyásolta volna a laikusokra irányuló kutatás eredményeinek vizsgálatát.

A kiválasztott jogeseteket kisebb részekre bontottam és az egyes új információkat fokozatosan ismertettem a laikusokkal, hogy cizelláltabb betekintést nyerhessek abba, hogy valójában mely körülmények befolyásolták őket a döntés meghozatala során, illetőleg milyen súllyal bírtak az egyes információk megítélésük szerint, továbbá, hogy ezek ismeretében változtattak -e és ha igen, mennyiben a döntéseiken.

Az empirikus vizsgálat során a mintavételi eljárás – figyelemmel arra, hogy több jogeset mélységi vizsgálatára alapul – egyszeri mintavételen alapult, kontrollcsoport felállítása nélkül.

A kutatásba bevont laikusok döntéshozatalának vizsgálatát megelőzően az előzetes feltevésem az, hogy az interjúk alanyai olyan körülményeket is értékelni fognak a tényállásból, melyek nem feltétlenül relevánsak a jogkövetkezmény meghatározása során. Az alkalmazott jogkövetkezmények vonatkozásában pedig az a hipotézisem, hogy a laikusok a kiszabott jogkövetkezményeket megfelelő súlyúnak fogják találni, esetekben súlyosnak is, különösen olyan szabálysértések vonatkozásában, amelyeket az átlagemberek hétköznapjaik során maguk is megvalósítanak, így álláspontom alapján elnézőbbek lesznek azon szabálysértések tekintetében, melyeket (akár) maguk is megvalósítanak.

2. A kutatás elméleti háttere

Tekintettel arra, hogy a kutatás tárgyát egyszerre határozza meg a jog, illetőleg a pszichológia, érdemes kitérni a pszichológia által vizsgált szocializációra, azon belül is a jogi szocializációs folyamatok fontosságára is kitérni.

Jogi szocializáció alatt mindazon folyamatokat és behatásokat kell érteni, amik alapján meghatározható, hogy miként hatnak az emberek viselkedésére a jogi szabályok – mint elvárások – megismerése, illetőleg miként válnak azok belső meggyőződéssé. Váriné Szilágyi Ibolya a jogi szocializáció főbb elemeit az alábbiak szerint foglalta össze:

„a) az egyén jogi érzékenysége és érintettsége, involváltsága;

b) a jog egyéni és társadalmi vagy rétegbeli vagy szubkulturális percepciója, valamint e kép összhangja vagy diszharmóniája az erkölcsi és politikai beállítottsággal;

- c) az egyén jogismerete és ezáltal behatárolt kompetenciája;
- d) az egyén attitűdjei a jog intézményei és szereplői iránt, ezek harmonikus vagy konfliktuózus együttese; valamint mindezekből szerveződve
- e) az egyén jogtudata, s ennek részeként a jogosultságtudata.”²

Fentiek alapján is jól látható, hogy igen sok körülmény befolyásolja a jogtudat kialakulását, melyek során relevanciával bírnak olyan egyéni élethelyzetek is, melyek során az egyén személyes megítélésén (érintettségén, érzékenységén) túl befolyásoló körülményként jelentkeznek társadalmi, kulturális, politikai tények, illetőleg függ az adott egyén jogban való jártasságától, továbbá attól, hogy milyen tapasztalatai vannak az egyes jogintézményekkel kapcsolatban, illetőleg, hogy hogyan viszonyulnak a jogintézményekben dolgozók iránt.

A szociális reprezentációk nem egymástól függetlenül fejtik ki a hatásukat, mintegy hálót alkotva szövik át mindennapjainkat azáltal, hogy a már elsajátított attitűdökön, sémákon keresztül, azok ellenőrzése alatt jutunk új információkhoz. ³

Ezen attitűdök komplex rendszert hoznak létre akár jogi jelenséggel kapcsolatban, olyasfajta pozitív vagy negatív viszonyulást, melyek egyszerre foglalnak magukba tudati-rationális – vagyis kognitív – elemeket (ismeretek, tapasztalatok, vélekedések útján), illetve értékrendből fakadó érzelmi elemeket is.⁴

A kutatásom tárgya elsődlegesen a már az interjúk alanyaiban kialakult jogérzeten alapul, hiszen jogérzetük előhívása útján fogják eldönteni, hogy mely szabálysértéseket értékelnek súlyosabbnak, illetőleg a saját belső meggyőződésük, megítélésük úján jutnak majd el az általuk kiszabandó szankció meghatározásáig. Nem képezte azonban a vizsgálatom tárgyát azon szociális folyamatok, amelyek a jogérzetük kialakulásához vezetett, figyelemmel arra, hogy az interjúalanyok szociális fejlődésének vizsgálata olyan mélységi vizsgálatokat igényelne, amelyek meghaladják a kutatási témám kereteit, függetlenül attól, hogy azok feltérképezése is önmagában egy figyelemre méltó téma.

3. A kutatás tárgya

A kutatás tárgya a szabálysértési eljárásokban történő döntéshozatal során figyelembe veendő és vehető körülmények a laikusok (jogi végzettséggel nem rendelkezők) vélekedése alapján. A szabálysértési eljárásokat – tekintettel arra, hogy azok nem képezik a kutatás fő tárgyát, illetőleg annak ismertetése jelentősen megnövelné jelen cikk terjedelmét – nem kívánom ismertetni a döntéshozatalra, illetőleg az alkalmazandó jogkövetkezményekre fókuszálván.

² Váriné Szilágyi I. – *Jogtudatról – alulnézetben – Tizenévesek jogtudata és jogi érzékenysége*, Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2010. 24 – 25. oldal

³ Dr. Kelemen L. – *Miként vélekedünk a jogról?* Pécsi Tudományegyetem Bölcsész tudományi Kar Szociálpszichológia Doktori Program, 2013. 11. – 12. oldal
<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15212/kelemen-laszlo-phd-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (2022. 03. 16.)

⁴ Gajduschek Gy. – *Empirikus jogtudat-kutatás Magyarországon 1990 után* Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar *Iustum Aequum Salutare* XIII. 2017. 58. oldal

4. Döntéshozatal a szabálysértési eljárásokban a jogalkalmazók által

Ahogy azt a bevezető részben is részleteztem, a kutatásom tárgyát a döntéshozatalnak az a része képezi, ami a laikusok szempontjából is érzékelhető, a jogi szaktudást nélkülöző mérlegelési jogkör.

4.1. Egyéniesítés. A szabálysértési jog a büntetőjoghhoz hasonlóan a büntetés kiszabás alapelveként rögzíti az egyéniesítés követelményét. A Szabs. tv. alapján a büntetést és az intézkedést – eltérő rendelkezése hiányában – úgy kell megállapítani, hogy igazodjék a szabálysértés súlyához. Az eljárás alá vont személy személyi körülményeit pedig annyiban rendeli figyelembe venni, amennyiben azok a szabálysértési hatóság vagy a bíróság rendelkezésére álló adatokból megállapíthatóak.⁵ A jogalkalmazónak eszerint vizsgálnia kell az eljárás alá vont személy cselekményét (társadalomra való veszélyessége, jogellenessége tekintetében), illetve az eljárás alá vont személy személyi körülményeit (vagyonai és családi helyzetét).

A cselekmény társadalomra veszélyességének (tárgyi súlyának) megítélése során figyelembe kell venni az elkövetési magatartás módját, jellegét, illetőleg az adott magatartás társadalmi megítélése mellett az elkövetés helyét és a szabálysértéssel okozott eredményt.

A szabálysértés elkövetése során tehát figyelembe kell venni, hogy az elkövető passzív vagy aktív magatartása során valósította meg a szabálysértést és azt, hogy az adott szabálysértés milyen fajsúlyúnak tekintendő. Azon szabálysértések esetén, amelyeknek van bűncselekmény alakzata is (lopás, garázdaság, sikkasztás, közlekedési szabálysértések), a jogalkalmazónak figyelembe kell vennie, hogy az elkövető magatartása milyen mértékben közelíti meg a bűncselekményi határt⁶. Értékelési szempont továbbá, hogy a magatartást egy alkalommal valósította -e meg az elkövető, a kifejtett magatartás rövid ideig tartott -e vagy hosszantartó cselekedetekből, illetve mulasztások sorozatából tevődött össze. Meghatározó lehet az elkövetés helye is a társadalomra való veszélyesség tekintetében például egy közlekedési baleset vonatkozásában, hiszen egyáltalán nem mindegy, hogy egy közlekedési szabálysértést forgalmas helyen valósítja -e meg az elkövető vagy egy kieső részen, ahol elenyésző a cselekményének a társadalomra való veszélyességének realizálódása, illetőleg nem mindegy természetesen a fentiekből következően a cselekmény elkövetésének időpontja sem, mivel szintén meghatározó lehet például a közlekedési szabálysértések tekintetében, hogy azt a csúcsforgalomban valósítja -e meg az elkövető. Figyelembe kell venni továbbá, hogy a szabálysértést milyen eszközzel és többen követték -e el.⁷

A bűnösség foka szintén kihatással bír az alkalmazandó jogkövetkezmény tekintetében. A büntetés kiszabása vagy az intézkedés alkalmazása során jelentőséggel bír, hogy az elkövető a magatartását szándékosan követte -e el vagy (durva) gondatlanság terheli.

⁵ Szabs. tv. 21. § (1) bekezdés

⁶ *i.m.* Nagykommentár a Szabs. törvényhez 77. oldal

⁷ *i.m.* Nagykommentár a Szabs. törvényhez 77. oldal

Az eljárás alá vont személy személyi körülményeit annyiban kell figyelembe venni, amennyiben azok a szabálysértési hatóság vagy a bíróság rendelkezésére álló adatokból megállapíthatóak. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az eljárás alá vont személy döntheti el az eljárás során, hogy nyilatkozik -e a személyi körülményei tekintetében és a szabálysértési hatóság, illetőleg a bíróság a személyi körülményeit csak akkor és annyiban tudja figyelembe venni, amennyiben e tekintetben az eljárás alá vont személy nyilatkozatot tesz. Az eljárás alá vont személy családi állapota tekintetében releváns, hogy kiskorú gyermek eltartásáról gondoskodik -e, illetőleg az eljárás alá vont személy beteg, idős vagy ápolásra szoruló hozzátartozójáról gondoskodik -e vagy az eljárás alá vont személynek van -e tartós betegsége. Ennek súlyát nyomatékosítja a Szabs. tv. azon rendelkezése is, amely szerint a kiszabott és meg nem fizetett – illetőleg közérdekű munkával meg nem váltott – pénzbírság, illetőleg helyszíni bírság helyébe lépő szabálysértési elzárás kiszabását kizáró okként nevesíti, ha az elkövető fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényben meghatározott fogyatékos személy, illetve napi rendszeres, életfenntartó vagy fekvőbeteg-ellátásban részesül, várandósság tizenkettedik hetét elérő nő, tizennegyedik életévét be nem töltött gyermekét egyedül nevelő szülő, gyám, továbbá fogyatékos vagy folyamatos ápolást, felügyeletet, gondozást igénylő hozzátartozójáról egyedül gondoskodik.⁸

Szintén a személyes körülmények vonatkozásában tehet nyilatkozatot az eljárás alá vont személy a vagyoni helyzete tekintetében, amely különösen akkor kerül a mérlegelési jog fókuszába, amennyiben a jogalkalmazó pénzbírság büntetést szab ki az eljárás alá vont személlyel szemben.

Mindenekelőtt figyelembe kell venni a büntetés kiszabása során az eljárás alá vont személy szabálysértési előéletét. A Szabs. tv. a szabálysértés elkövetésének időpontját megelőző két éven belül az eljárás alá vont személy szabálysértés miatt történt felelősségre vonását rendeli figyelembe venni.⁹ Amennyiben az eljárás alá vont személy korábban már összetűzésbe került a törvénnyel és ismételten szabálysértést valósít meg, az mindenképpen súlyosító körülményként veendő figyelembe. E tekintetben is különbséget érdemes tenni, hogy az adott szabálysértés vonatkozásában állapították -e meg korábban jogerősen a felelősségét, hiszen eltérő megítélés alá esik, ha az eljárás alá vont személyt korábban közlekedési szabálysértés miatt helyszíni bírsággal sújtották, azonban az elbírálandó cselekménye már tulajdon elleni szabálysértésre irányult. Figyelembe kell venni a fokozatosság elvének érvényesülése érdekében azt is, hogy az eljárás alá vont személlyel szemben korábban milyen büntetést vagy intézkedést alkalmaztak, hiszen amennyiben az eljárás alá vont személyt korábban egy magasabb összegű pénzbírsággal sújtották, azonban ennek ellenére ismételten megvalósít szabálysértést, akkor a magatartásából arra lehet következtetni, hogy a korábban alkalmazott jogkövetkezmény nem jelentett kellő visszatartó erőt az ő vonatkozásában, ezért indokolt vele szemben súlyosabb jogkövetkezményt alkalmazni. Ugyanakkor enyhítő körülményként kell figyelembe venni, amennyiben az eljárás alá vont személy büntetlen előéletűnek minősül.

⁸ Szabs. tv. 10. §

⁹ Szabs. tv. 21. § (2) bekezdés

A jogalkalmazás során figyelembe veendő enyhítő és súlyosító körülmények tekintetében a Szabs. tv. nevesíti az eljárás alá vont személy hatóságokkal való együttműködését. A hatóságokkal való együttműködésnek tekinthető különösen a szabálysértés elkövetésének – az elkövetés körülményeire és a felelősség vállalására kiterjedő – beismerése, valamint a bizonyítási eljárás gyors és eredményes lefolytatásának elősegítése. Ezzel egyidejűleg megjegyzendő azonban, hogy a Szabs. tv. nem nevesíti súlyosító körülményként, amennyiben az eljárás alá vont személy nem működik együtt a hatóságokkal¹⁰, figyelemmel arra is, hogy a szabálysértési felelősség bizonyítása a szabálysértési hatóságot terheli¹¹, illetőleg, hogy senki sem kötelezhető arra, hogy önmagára terhelő vallomást tegyen és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.¹²

Enyhítő körülményként rendeli figyelembe venni a Szabs. tv. – a közlekedési szabálysértéssel okozott kár kivételével –, ha az eljárás alá vont személy a sértettnek a szabálysértéssel okozott kárt a szabálysértési hatóság határozatának vagy a bíróság elsőfokú határozatának meghozataláig megtérítette¹³.

A súlyosító és az enyhítő körülmények megítélésének egységes gyakorlata érdekében a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma kiadta az 56/2007. BK véleményt (56. BKv.), mely szerint, ha az elkövetőnek a létfenntartást biztosító jövedelme nincs és munkakerülő, csavargó életmódot folytat, fokozott a veszélye annak, hogy a szükségletét illegális módon (akár bűncselekmény útján elégíti ki) és a személyének a veszélyessége fokozott.

Az 56. BKv. alapján enyhítő körülmény az elkövető tartósan és kiemelkedően végzett munkája enyhítő körülmény, ha abból arra lehet következtetni, hogy vele szemben a büntetés könnyebben célt érhet. Szintén enyhítő körülmény lehet a köz javára ellenszolgáltatás nélkül végzett tevékenység vagy szolgáltatás (jótékony célú munkavégzés, alapítvány létesítése, ajándék, adomány stb.), illetőleg enyhítő hatású, ha a cselekmény motívuma a valóságos vagy vélt közérdek szolgálata. Vagyon elleni bűncselekmények esetében enyhítő körülmény lehet az elkövető önhibáján kívül fennálló nehéz anyagi helyzete, különösen akkor, ha ez az elemi szükségletek kielégítetlenségében nyilvánul meg, és a bűncselekmény ennek kielégítési körében marad. Az elkövető önfeljelentése az 56. BKv. alapján szintén enyhítő körülmény, mely különös nyomatékkal veendő figyelembe, ha ennek folytán vált lehetővé a bűncselekmény felderítése, vagy azt jelentős mértékben elősegítette. Enyhítő körülmény lehet továbbá az alkalomszerű elkövetés, kivéve, ha az alkalom létrejöttét az elkövető tudatosan elősegítette vagy ha az alkalom előidézése maga is jogellenes. Az 56. BKv. a büntetlen előéletet enyhítő körülményként nevesíti, kivéve, ha az elkövető fiatalkorú vagy a fiatalkort néhány évvel meghaladott, ún. fiatal felnőtt, illetőleg nem értékelhető a büntetlen előélet annak a javára, aki a bűncselekményt olyan beosztás felhasználásával követte el, amelyben a büntetlen előélet alkalmazási feltétel.

¹⁰ *i.m.* Nagykommentár a Szabs. törvényhez 78. oldal

¹¹ Szabs. tv. 32. § (2) bekezdés

¹² Szabs. tv. 33. §

¹³ Szabs. tv. 21. § (5) bekezdés

Az 56. Bkv. alapján súlyosító körülményként kell figyelembe venni, ha az elkövető életviteléből és az újabb bűnelkövetésből a bűnöző életmódra lehet következtetni, továbbá, ha az elkövető a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követte el, és ennek az állapotnak szerepe volt a bűncselekmény elkövetésében; különös nyomatéka a gátlástalanul, a garázda módon végrehajtott – élet, testi épség vagy nemi erkölcs elleni – bűncselekmények esetében. Súlyosító körülmény továbbá, ha a sértett védtelen, idős, beteg, védekezésre képtelen vagy oltalomra szoruló személy, terhes nő, amennyiben e körülmények valamelyike nem eredményez súlyosabb minősítést, vagy az elkövető közeli hozzátartozója; a vagyon elleni bűncselekményeknél ilyen hatású lehet a sértett nehéz anyagi helyzete, míg ezzel szemben a sértett közrehatása enyhítő körülmény.

Az 56. Bkv. bűncselekmények vonatkozásában nevesíti a döntéshozatal során súlyosító és enyhítő körülményként figyelembe veendő körülményeket azzal, hogy a büntetést befolyásoló tényezőket nem mechanikusan, hanem a konkrét ügy tényeire vonatkoztatva kell értékelni és az általában súlyosítónak vagy enyhítőnek tartott tényezőt csak akkor lehet a konkrét ügyben is ilyenként értékelni, ha az indok, amely miatt annak súlyosító vagy enyhítő hatása van, az adott ügyben is megállapítható. Az 56. Bkv. orientáló jelleggel bír természetesen a szabálysértési gyakorlat számára is, az abban nevesített körülmények a szabálysértések viszonyaiban is irányadónak tekintendők.

A differenciált, egyéniesített büntetékiszabás alól a Kormány kivételeket állapíthat meg a Szabs. tv. rendelkezése alapján¹⁴. A közlekedési szabálysértések esetén az egyes közlekedési szabálysértések miatt alkalmazandó szabálysértési pénzbírság, illetve helyszíni bírság kötelező mértékéről, valamint a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvénnyel összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 63/2012. (IV. 2.) Korm. rendelet kötelező mértékű (fix) bírság kiszabását rendeli el. A kötelező mértékű bírságok meghatározása abból a szempontból előnyösnek mutatkoznak, hogy országosan egységessé, kiszámíthatóvá teszik a bírságolási gyakorlatot, azonban árnyoldala a dolognak, hogy a bírság összegének meghatározása a szabálysértési hatóságok munkáját ugyan megkönnyítik, de teljességgel kizárják a személyes körülmények mérlegelésének lehetőségét.¹⁵

4.2. Büntetések és intézkedések. A jogalkotó Szabs. tv. megalkotása során azt a szabályozási módot választotta, hogy a büntetési tételkereteket Általános Szabályok körében határozza meg, és az egyes törvényi tényállásoknál nem ír elő külön büntetési tételt – a Btk. felépítésével ellentétesen – és a jogalkalmazókra bízta, hogy az eset összes körülményének értékelése alapján egyéniesítve állapítsa meg a

¹⁴ Szabs. tv. 11. § (3) bekezdés

¹⁵ Szegő D. *A szabálysértésekre vonatkozó jogszabályi környezet és jogalkalmazói gyakorlat a bíróság és a büntetésvégrehajtás szemszögéből* Foresee Kutatócsoport 2016. 16. oldal https://szabalyserter.hu/wp-content/uploads/2017/05/Birak_BV_fokuszocsoportok_tanulmany_javitott_fin_20170406.pdf (2022. 03. 16.)

büntetés mértékét. A büntetési tétel középértékéből való kiindulás a szabálysértésekre tehát nem kötelező, csupán orientálónak tekintendő.¹⁶

A szabálysértési büntetések enyhébbek és szabályozásuk kevésbé differenciált mint a bűncselekményekkel szemben alkalmazható büntetéseké, meghatározó vonásaik azonban jelentős hasonlóságot mutatnak.¹⁷ Ahogyan azt az Alkotmánybíróság a 63/1997. (XII. 12.) AB határozatában is leszögezte, „A szabálysértési felelősség - legyenek bár az elkövetett jogsértések igazgatásellenesek vagy kriminális jellegűek - alapvetően »bűnfelelősség«, azaz természetes személy múltban elkövetett jogsértésére válaszol, s a felróhatóság alapján meghatározott - represszív jellegű - joghátrányt helyez kilátásba.”

A Szabs. tv. a szankciókat büntetésekre és intézkedésekre. Három büntetési nemet különböztet meg, a szabálysértési elzárást, a pénzbírságot és a közérdekű munkát és négy intézkedést, a járművezetéstől eltiltást, az elkobzást, a kiltitást és a figyelmeztetést.

A Szabs. tv. a fentiek figyelembevételével szinte korlátlan lehetőséget ad a jogalkalmazók számára, hogy az ügy összes körülményét figyelembe véve egy büntetést (pénzbírságot vagy közérdekű munkát vagy elzárást) vagy több büntetést (pénzbírságot és közérdekű munkát vagy pénzbírságot és elzárást) szabjon ki, illetőleg, hogy egy vagy több büntetés mellett egy vagy több intézkedést vagy kizárólag intézkedést alkalmazzon.

Ezen főszabály alól a Szabs. tv. tesz kivételeket, a Szabs. tv. 7. § (4) bekezdésének felhatalmazása alapján. Az egyik ilyen kivétel az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése szabálysértés¹⁸, mely esetében a jogalkotó kizárja a pénzbírság és a helyszíni bírság kiszabásának lehetőségét és a fokozatosság elvének érvényesülése érdekében az első három tettenérés esetében elrendeli a szabálysértési eljárás mellőzését és helyszíni figyelmeztetést intézkedés alkalmazását írja elő, ha az elkövető rendőri felszólításra elhagyja a helyszínt vagy együttműködik a hajléktalan ellátás igénybevétele tárgyában. Abban az esetben, amennyiben már 90 napon belül három alkalommal helyszíni figyelmeztetésben részesítette a szabálysértési hatóság az elkövetőt és ismételten tetten érték vagy felszólítással szembeni engedetlenség esetében a jogalkotó bíróság elé állítást rendel el, mely alapján az elkövetőt szabálysértési őrizetbe kell venni. Bíróság elé állítás esetén a bíróság az elsőfokú döntését az őrizetbe vételtől számított 72 órán belül hozza meg és figyelmeztetés intézkedést, közérdekű munka büntetést vagy elzárás büntetést alkalmazhat.

A másik ilyen kivétel, amit nevesít a Szabs. tv., az az országgyűlési nemzetbiztonsággal foglalkozó állandó bizottsága ténymegállapító vizsgálati tevékenységének akadályozása szabálysértés.¹⁹ A jogalkotó ezen szabálysértést a bírósági hatáskörbe utalta és az általános szabályoktól eltérő módon kizárja a helyszíni bírság kiszabásának lehetőségét, illetőleg előkészítő eljárás lefolytatásának

¹⁶ *i.m.* Nagykommentár a Szabs. törvényhez 77. oldal

¹⁷ *i.m.* Nagykommentár a Szabs. törvényhez 53. oldal

¹⁸ Szabs. tv. 178/B. §

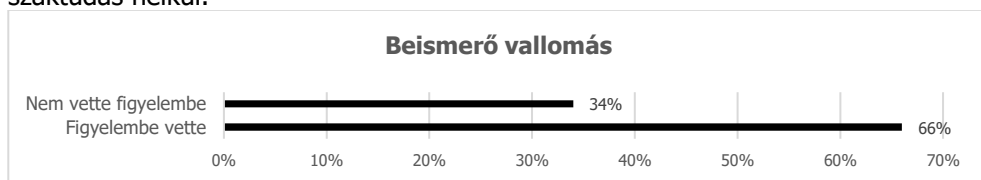
¹⁹ Szabs. tv. 216/A. §

sincs helye és a bíróság 15 napon belül tárgyalást köteles tartani, továbbá az eljárás lefolytatására bírósági titkár nem jogosult.

A Szabs. tv. a szabálysértés miatt alkalmazható büntetéseket és intézkedéseket határozza meg, azonban számos olyan jogszabály a Szabs. tv. mellett, amely hátrányos következményeket fűz meghatározott szabálysértések elkövetéséhez. Ilyen közigazgatási jogi szankció például egyes közlekedési szabálysértésekhez a közlekedési büntetőpont²⁰, lőfegyverrel kapcsolatos szabálysértés esetén a fegyvertartási engedély visszavonása.²¹

5. Döntéshozatal a laikusok által

Az interjúk elkészítéséhez a már ismeretett módszerrel és szempontok alapján 10 jogesetet választottam ki. A jogeseteket tényállását, a figyelembe vehető körülményeket fokozatosan bővítettem az interjúk során és az újabb információk tükrében kértem a válaszadókat arra, hogy döntsék el, változtatnának -e a döntésükön, és amennyiben igen, miért. Kiemeltem ezáltal személyi körülményeket, az elkövető esetleges ittasságát, előéletét, illetőleg társadalmilag elítélendőbb körülményeket. Nem határoztam meg előre az interjú alanyoknak, hogy a Szabs. tv. alapján milyen büntetési nemek és büntetési tételek közül választhatnak, mivel azt szerettem volna vizsgálni, hogy milyen büntetést tartanának igazságosnak jogi szaktudás nélkül.

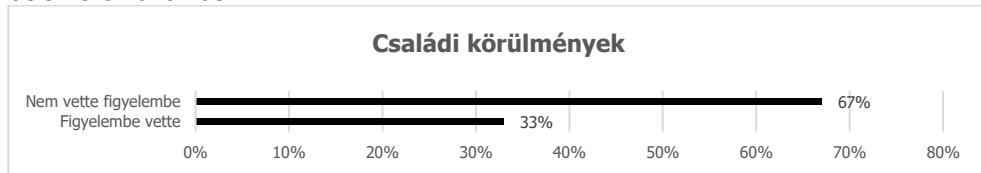
A beismerő vallomást, ahogyan az a diagrammból is szembe tűnik, döntő többségében figyelembe vették a válaszadók, méghozzá enyhítő körülményként. Azon esetekben, amikor az interjú alanya nemlegesen válaszolt azon kérdésre, hogy változtatna -e a döntésén, amennyiben kiderülne, hogy az adott esetben helyszíni bírság kiszabására került sor az elkövetett szabálysértés miatt, amire abban az esetben kerülhet sor, amennyiben az elkövető aláírásával elismeri a szabálysértés elkövetését és elfogadja a kiszabott bírság összegét, azzal indokolták nemleges döntésüket, hogy egyrészt alapvető dolognak tartják azt, hogy az elkövetett cselekmény miatt vállalni kell a felelősséget, másrészt pedig nem tudják enyhítő körülményként figyelembe venni a beismerést, amennyiben az elkövető tettenérésére került sor, mivel ebben az esetben meglátásuk szerint már nincs mit vitatni.

Helyesen mutattak rá azon válaszadók, akik érzékelték, hogy nem ugyanolyan súlylál értékelendő a beismerő vallomás tettenérés esetén, ugyanakkor a jogalkalmazónak még ebben az esetben is enyhítő körülményként kell figyelembe vennie a beismerő vallomást azzal, hogy természetesen az enyhítő és súlyosító

²⁰ 2000. évi CXXVIII. törvény, valamint a végrehajtásáról szóló 236/2000. (XII. 23.) Korm. rendelet

²¹ 2004. évi XXIV. törvény 18/D. § (6) bekezdés

körülmények mérlegelése során kevésbé fog döntő körülménynek számítani a beismerő vallomás.

Családi körülményekkel összefüggésben azon körülményeket értem, amelyek során ismertettem, hogy az adott személy gondoskodik -e kiskorú gyermekről, illetőleg hozzátartozójáról.

Az általam várttól jóval magasabb százalékban került sor ezen körülmények figyelembevételének mellőzésére, gyakorta arra történő hivatkozással, hogy a jogszabálysértést nem az alapozza meg, hogy kinek van gyereke, és amennyiben kiskorú gyermekről (vagy más, akár beteg hozzátartozójáról) gondoskodik, hány személyt kell eltartania, sőt, kifejezetten méltánytalannak találta a válaszadók ezen köre, ha enyhítő körülményként kell(ene) figyelembe venni, hogy valaki gyermektelen -e avagy sem, illetőleg, hogy gondoskodik -e valamely családtagjáról. Az interjúalanyok ezen csoportja rámutatott továbbá arra, hogy álláspontjuk szerint, amennyiben enyhítő körülményként kell figyelembe venni például a kiskorú gyermekek számát, akkor az olyan lenne, mintha önmagában azon tény, hogy az adott elkövető hozzájárult a népsűrűség növekedéséhez, méltányolható és pozitívumként értékelendő tényként kezelnék.

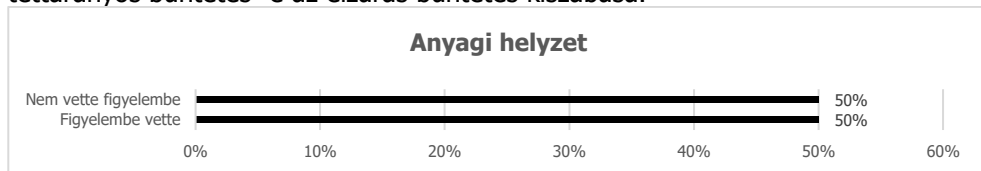
Ezzel szemben, azon interjúalanyok, akik enyhítő körülményként vették figyelembe a családi körülményeket arra hivatkoztak, hogy közel sem ugyanolyan hátrányt jelent azon személy vonatkozásában egy pénzbírság kiszabása, aki saját magát tarja el, mint aki (egy vagy több) kiskorú gyermek eltartásáról, illetőleg családtagja fenntartásáról gondoskodik. E körben azt tapasztaltam, hogy elsődlegesen nem is az elkövetővel szemben táplált szimpátia alapján jutottak erre a döntésre, hanem az alapján, hogy ne a kiskorú gyermek, illetőleg az idős vagy gondozásra szoruló családtag érdekei sérüljenek.

A bíróságnak és a szabálysértési hatóságnak egyaránt enyhítő körülményként kell figyelembe venni a családi körülményeket – már amennyiben azt az elkövető a tudomására hozza – és azt nem is teszi külön vizsgálat tárgyává, tehát nem kell igazolnia az eljárás alá vont személynek, hogy valóban van három kiskorú gyermeke és egyébként azoknak az eltartásáról is gondoskodik (meglátásom szerint ugyanis a kettő nem feltétlenül jár kart karba öltve). Nem tekinti azonban a jogalkotó és a jogalkalmazók sem önállóan méltányolható körülménynek azt, hogy valakinek van kiskorú gyermeke, azt abban az esetben veszik figyelembe, amennyiben pénzbírság kiszabására kerül sor, továbbá elzárás alkalmazása során.

A jogalkalmazó az eljárás alá vont személy nyilatkozata alapján hozzávetőlegesen meg tudja állapítani azt, hogy körülbelül milyen anyagi háttérrel rendelkezik az eljárás alá vont személy (mennyi az egy főre eső jövedelem) és az anyagi helyzetéhez mérten, egyéniesítetten szab ki pénzbírságot. A meghatározott büntetési tételkeret között a jogalkalmazó feladata megállapítani egy olyan összegű pénzbírságot, amely megterhelést (büntetést) jelent az eljárás alá vont személy

vonatkozásában – mely előmozdítja, hogy tartózkodjon a jövőben szabálysértés elkövetésétől –, de nem is lehetetleníti el a megélhetését, hiszen ez aránytalanná tenné a kiszabott büntetést. E körben ismét szeretnék rámutatni, hogy az elkövető a jogerősen kiszabott pénzbírság megfizetésére halasztást, részletfizetést kérhet, továbbá közérdekű munkával is megválthatja azt a pihenőnapjain, így egy magasabb összegű, visszatartóbb erejű pénzbírság kiszabása során is több lehetősége van az eljárás alá vont személynek, hogy a kiszabott pénzbírságot anyagi ellehetetlenülése nélkül teljesítse.

Szempont lehet továbbá elzárás büntetés kiszabása során is, ha az eljárás alá vont személy kiskorú gyermekéről, illetőleg családtagjáról gondoskodik, különösképpen akkor, ha mindezt egyedül teszi, hiszen ebben az esetben a személyi szabadság korlátozásával járó elzárás büntetés jelentősen kihat azon személyekre, akikről gondoskodik, így mérlegelni kell azt, hogy az adott elkövető vonatkozásában tetterányos büntetés -e az elzárás büntetés kiszabása.

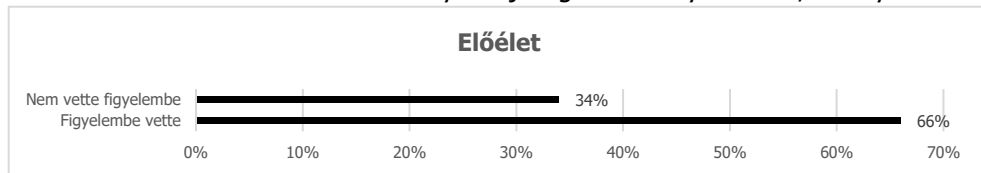
Az előző ponttal szorosan összefüggő kérdés, hogy milyen súllyal veendő figyelembe az eljárás alá vont személy vagyoni helyzete. A megkérdezett laikusok e körben, ahogyan az az ábrán is látható, két csoportra osztoztak: volt, aki figyelembe vette az anyagi körülményeket, és volt, aki teljes mértékben elzárkozott a dologtól. Ez utóbbi csoportba tartozók arra hivatkoztak, hogy álláspontjuk szerint az általuk megítélt büntetés rendíthetetlenül igazságos attól függetlenül, hogy ki, milyen anyagi körülmények között él, hiszen az elkövető szabálysértést követett el, és az elkövetést megelőzően neki kellett volna azon gondolkoznia, hogy amennyiben megállapításra kerül a felelőssége, akkor vajon tudja -e majd teljesíteni a rá kiszabott büntetést.

Ugyanezen kettősséget tapasztaltam az anyagi helyzettel összefüggésben feltett azon kérdésemre, hogy befolyásolná -e az interjúalany döntését, amennyiben kiderülne, hogy az elkövető egy hajléktalan életmódot folytató egyén.

A jogeset tényállása szerint, amivel összefüggésben feltettem a kérdést, az eljárás alá vont személyt a rendőrség képviselői amiatt vonták felelősségre, mivel közterületen műanyag flakonból alkoholt fogyasztott. Eddig a pontig minden laikus roppant derűsen a lehető legenyhébb büntetéseket alkalmazta, történetesen zömében figyelmeztetést helyeztek volna kilátásba, de volt olyan is, aki elmondta, hogy részéről semmilyen büntetést nem alkalmazna egy ilyen kis semmisséggel összefüggésben, hiszen kivel nem fordult még olyan elő, hogy valamilyen okból kifolyólag, de közterületen alkoholt fogyasztott. Ezen könnyed megítélésűnek tűnő helyzetben álltam elő a kérdéssel, hogy változtatna -e az adott helyzet megítélésén, ha az eljárás alá vont személy egy köztudottan hajléktalan személy lenne. Egyöntetűen elmondható, hogy minden interjúalanynál komoly dilemmát okozott a helyzet megítélése, figyelemmel a reakciójukra, ugyanis sokan teljességgel felháborodtak, néhányan pedig folyamatosan változtatgatták a döntésüket – azt

éreztek, hogy valamilyen irányban elmozdult a mérleg nyelve, de maguk sem tudták eldönteni, hogy az együttérzés diadalmaskodik bennük vagy a felháborodottság lesz úrrá rajtuk – azonban semleges senki sem tudott állni a dologhoz. Végső soron itt is a válaszadók fele nyilatkozott úgy, hogy enyhítő körülményként vennék figyelembe a hajléktalan életmódot, arra való utalással, hogy – az egyik interjúalany szavaival élve – „földön fekvő emberbe nem szabad bele rúgni”, míg a megkérdezettek másik fele súlyosított az eredetileg kiszabott büntetésén mondván, hogy a hajléktalanok közterületen tartózkodása alapból „nem egy szép látvány” és egyébként is negatív előítéleteket táplálnak a hajléktalanok iránt.

A jogalkotó az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése szabálysértésnél speciális szabályokat helyez kilátásba az általános szabályokkal szemben, melyet nyilvánvalóan társadalmi támogatás jellemez, hiszen a Szabs. tv. rendelkezései szerint amennyiben a szabálysértési hatóság az eljárását nem mellőzheti, az eljárás alá vont személyt őrizetbe kell vennie és a szabálysértési őrizet ideje alatt gondoskodnia kell az elkövető tisztálkodásáról és tiszta ruhával történő ellátásáról.²² Vannak azonban olyan jellegű szabálysértések, melyek nem

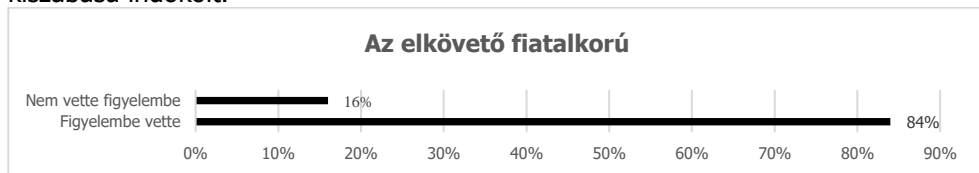
kifejezetten a hajléktalan életmódot folytató személyekhez tapadnak, azonban gyakorta előfordul az esetükben. Ilyen például a köztisztasági szabálysértés, a szeszesital-fogyasztás tilalmának a megszegése, de álláspontom szerint ide sorolhatóak még a védelmi intézkedések megszegései is. Ez utóbbi körben a saját joggyakorlatomban én különbséget tettem a maszkviselés szabályainak megszegése esetén, hogy az adott eljárás alá vont személy vajon amiatt nem viselt -e maszkot, mert nem kívánta betartani az előírt járványügyi intézkedéseket vagy egyszerűen amiatt, mert az anyagi helyzete nem adott lehetőséget arra, hogy vegyen magának egy maszkot, figyelemmel arra is, hogy azt az adott település önkormányzata ingyenesen biztosította -e a lakosainak azt, avagy sem. Ebben az esetben is megállapítottam valamennyi esetben a szabálysértési felelősségét az eljárás alá vont személynek és büntetést szabtam ki velük szemben, de enyhítő körülményként vettem figyelembe azt, hogy egy hajléktalan ember számára az, hogy vásároljon egy maszkot, amit közterületen folyamatosan viselnie is kell, nem ugyanolyan evidens elvárás, mint egy átlagos életszínvonalon élő személlyel szemben, aki különösebb anyagi megterhelés nélkül vásárolhat egy maszkot magának és amit viselnie kell, amikor elhagyja az otthonát.

Meglepődve tapasztaltam, hogy volt, aki egyáltalán – és következetesen – nem vette figyelembe, hogy az elkövető büntetett előéletű volt -e, avagy sem. Döntő többségében nem csak az én kérdésemre merült fel a bűnisméltés, mint döntést befolyásoló tényező, hanem az interjúalanyok maguktól tették fel a kérdést, hogy vajon követett -e el korábban valamit a delikvens. Általánosságban azt tapasztaltam,

²² Szabs. tv. 178/B. § (8) bekezdés

hogy – minden törekvésem ellenére – nem foglalkoztatta a laikusokat, hogy korábban milyen jellegű szabálysértés(eke)t követett el az eljárás alá vont személy, önmagában azon információ, hogy valaki büntetett előéletű avagy sem, eldöntötte, hogy ki erősíti azok táborát, akik ezt figyelembe veszik és kik azok, akiket nem befolyásol a dolog. Az összes jogesettel összefüggésben feltettem a kérdést a priusz ismertetését követően, hogy változtatna -e az interjúalany a kezdetben kiszabott büntetésén az előélet ismeretében, azonban az egyik jogesetben miután közöltem azon új tényt, hogy az elkövetőnk már 22 alkalommal lett jogerősen felelősségre vonva az elmúlt 2 éven belül, egyetlen személy kivételével mindenki változtatott – súlyosított – az alaplöntésén.

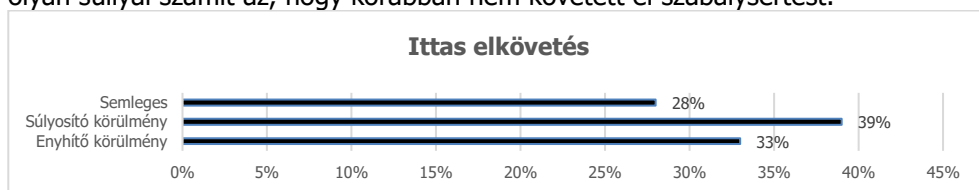
Jogalkalmazói szempontból természetesen rendkívül nagy hangsúlyt kap az adott eljárás alá vont személy előélete. A fokozatosság elve alapján a bíróság és a szabálysértési hatóság az eljárás alá vont személy előéletének és az elkövetett szabálysértés súlyának megfelelően szabja ki a büntetését vagy alkalmaz intézkedést. Bűnisméltés esetén is a jogalkalmazók feladata annak megállapítása, hogy az eljárás alá vont személy követett -e el már korábban azonos, vagy hasonló tényállásba ütköző cselekményt és abban az esetben mely büntetéssel és milyen mértékben sújtották az eljárás alá vont személyt. Ez abból a szempontból is releváns, hogy a szabálysértés nyilvánvalóan tilalmazott voltának ismerete mellett, a korábban kiszabott büntetés alkalmazását követően ismételtén követi -e el az eljárás alá vont személy a cselekményét vagy esetlegesen először kerül szembe a hatóságokkal szabálysértés elkövetése miatt. Figyelembe kell venni, ha az eljárás alá vont személyt korábban közlekedési szabálysértés miatt helyszíni bírsággal sújtották és az elbírálandó cselekményünk garázdaság, illetőleg abból, hogy az eljárás alá vont személy ismételtén szabálysértést követ el, arra lehet következtetni, hogy a korábban vele szemben alkalmazott büntetés nem volt kellően súlyos – hiszen ismételtén szabálysértést követett el – és vele szemben súlyosabb büntetés kiszabása indokolt.

Az általam ismertetett jogeset lényegében arról szólt, hogy egy kukában talált, törött telefont az eljárás alá vont személy a találastól számított nyolc napon belül a dolog elvesztőjének, tulajdonosának, a dolog átvételre jogosult más személynek vagy a találás helye szerint illetékes jegyzőnek nem adta át, amely miatt megalapozott a szabálysértési felelőssége. A jogeset alapvetően enyhébb megítélésűnek számított a laikusok körében, sokan elmondták, hogy ők maguk sem tudtak arról, hogy ha találnak valamit, bármilyen kötelezettség terhelné őket és sajnálattal vették tudomásul, hogy a találás örömeivel ellentétben még felelősségre is vonhatóak, amennyiben a talált dolgot nem adják le, így már a tényállás elején zömében figyelmeztetés intézkedést alkalmaztak volna az elkövetővel szemben. Azt követően, hogy elárultam, hogy az adott elkövetőnk egy 17 éves fiataikorú személy volt, pedig egyetlen személy kivételével mindenki enyhített az alkalmazott jogkövetkezményen

– már amennyiben volt enyhébb büntetés –. Az egyetlen laikus, aki nem vette figyelembe enyhítő körülményként az eljárás alá vont személy korát, arra hivatkozott, hogy egy 17 éves ember már képes belátni a cselekedeteinek a következményét és nem lát különbséget az ő és egy 18 éves elkövető megbüntetése között.

Jogalkalmazási szempontból a fiatalok tekintetében speciális, enyhébb szabályokat ír elő a jogalkotó és ahogyan azt az 56. BkV. is tartalmazza, a büntetlen előélet nem vehető figyelembe enyhítő körülményként fiatalok esetében.²³ Ez azzal magyarázható, hogy a már alapból speciálisan enyhébb szabályozások körében amennyiben – ismételt – figyelembe vennék az elkövető fiatal korát, akkor kétszeresen értékelnék ugyanazon tény, illetőleg egy fiatalok esetében nem olyan súlytal számít az, hogy korábban nem követett el szabálysértést.

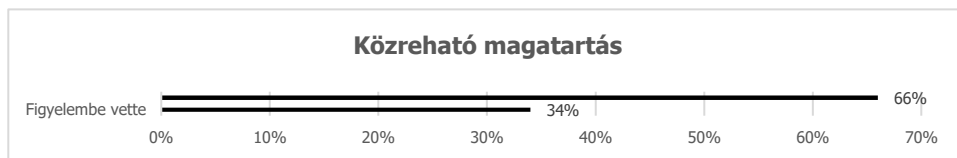

Bár többségében az ittas elkövetést a laikusok súlyosító körülményként vették figyelembe, érzékelhetően sok esetben értékelték mégis enyhítő körülményként az elkövető ittaságát. A semleges álláspontra helyezkedők kivételével mindenki elmondta, hogy természetesen, hogy súlyosító körülmény az ittas elkövetés, azonban mégis tettén érhető volt annak pozitív megnyilvánulásai. Például egy olyan jogesettel összefüggésben, amikor az eljárás alá vont személy a szabálysértés elkövetését elismerte és úgy nyilatkozott, hogy a születésnapját ünnepelték meg a barátaikkal, majd ittasága okán követte el a szabálysértést, a laikusok nemcsak, hogy érzékelhetően enyhe büntetéseket alkalmaztak, de az eljárás alá vont személy helyett „kifogásokat” kezdtek el gyártani. Amikor rámutattam, hogy ezek szerint mégis csak enyhítő körülményként kezelték ezen tényállási elemet, végső soron elismerték, hogy bár tudják, hogy nem kellene, de mégis úgy érzik, hogy egy olyan esetről van szó, ami akár velük is előfordulhatott volna. Közlekedési szabálysértések esetében azonban egyöntetűen, minden interjúalany súlyosító körülményként vette figyelembe az eljárás alá vont személy ittaságát.

A gyakorlatban sok esetben fordul elő, hogy az eljárás alá vont személy az ittaságára hivatkozik a szabálysértés elkövetésének okaként és kéri, hogy a szabálysértési hatóság, illetőleg a bíróság azt enyhítő körülményként vagy esetenként akár szabálysértési felelősséget kizáró okként vegye figyelembe. Az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban történő elkövetést természetesen nem áll módjában a jogalkalmazóknak enyhítő körülményként figyelembe venni, hiszem saját akarathatározásából, alkoholtűrő-képességének az ismeretében történik az alkoholfogyasztás és aki nem számol annak következményeivel vagy alaptalanul bízik saját alkoholtűrő képességében, azt legalábbis gondatlanság terheli és így nem menthető fel tettének következményeinek viselése alól sem. Nem állapítható meg azonban önhiba akkor, ha valaki például menthető tévedésből fogyaszt szeszest

²³ 56. BkV. II. 1. pont

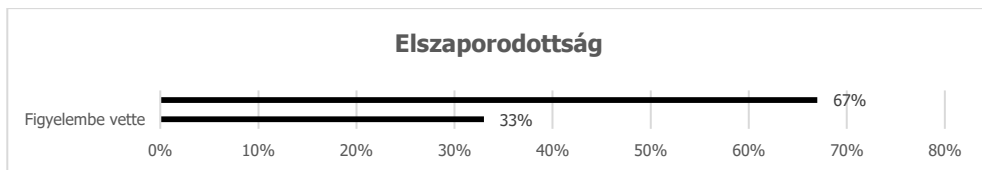
(például az italába alkoholt öntöttek a tudta nélkül), illetőleg nem lehet megállapítani a felelősséget az elmebetegséghez közel álló ún. kóros vagy patológiás részegség esetében, ha ez az elkövető beszámítási képességét kizárta vagy korlátozta.²⁴ Megjegyzendő, hogy a közlekedési szabálysértésben a laikusok által egyöntetűen súlyosító körülményként figyelembe vett ittasság szabálysértési eljárás tekintetében azért nem minősül súlyosító körülménynek, mert az ittas vezetés nem szabálysértési, hanem büntetőjogi hatáskörben bírálendő el, így kétszeresen ezen körülményt nem lehet értékelni és az eljárás alá vont személynek a szabálysértési felelősségét az ittas járművezetéssel összefüggő, egyéb maradvány cselekmények megállapításának van helye (például ha az ittas járművezetést oly módon követte el, hogy az adott járműkategória vonatkozásában nem rendelkezett hatósági engedéllyel, akkor a szabálysértési hatóság az engedély nélküli vezetés szabálysértés miatt külön eljárást kezdeményez).

A közreható magatartás vizsgálata érdekében két jogesetet tartam a laikusok elé: az egyikben az eljárás alá vont személy és a sértett között nyilvánvalóan rossz viszony állt fenn, egymást sorozatosan provokálták annak érdekében, hogy kölcsönösen feljelenthessék egymást, és akik volt házastársak és jelenleg is egy ingatlanban élnek, míg a másik esetben egy közlekedési szabálysértésben hatott közre a magatartásával a másik ütköző gépjármű. Az utóbbi közlekedési szabálysértés esetében minden válaszadó enyhítő körülményként vette figyelembe a másik fél magatartását, azonban az első jogeset kapcsán megoszlott az álláspont. Sokan elmondásuk alapján nem vették figyelembe – sem enyhítő, sem súlyosító körülményként – a felek rossz viszonyát, tekintettel arra, hogy ez nem szabálysértési kérdés, illetőleg egyébként is nekik kell rendezniük a közöttük fennálló vitát. Ezzel a jogesettel összefüggésben tértem ki a közvetítői eljárással kapcsolatos kérdéseimre is – tekintettel arra, hogy az adott esetben közvetítői eljárásra utalta a bíróság az ügyet, – melyre a későbbiekben kívánok kitérni.

Jogalkalmazói szempontból a közlekedési szabálysértésben résztvevő fél magatartása mellett a felek között fennálló rossz viszony is enyhítő körülmény lehet, amennyiben a sértett által megvalósított provokáló magatartást vezetett a szabálysértés megvalósításához. Nem zárja ki a felelősséget az eljárás alá vont személynek, amennyiben a sértett kifejezetten abból a célból provokálja, hogy valamilyen szabálysértést valósítson meg vele szemben, azonban enyhítő körülményként vehető figyelembe (tekintettel arra is, hogy a sértett által ez esetben elszenvedett érdeksérelem sem azonos súlyú, hiszen kifejezetten kívánta azt, hogy a sérelmére szabálysértést kövessen el az eljárás alá vont személy).

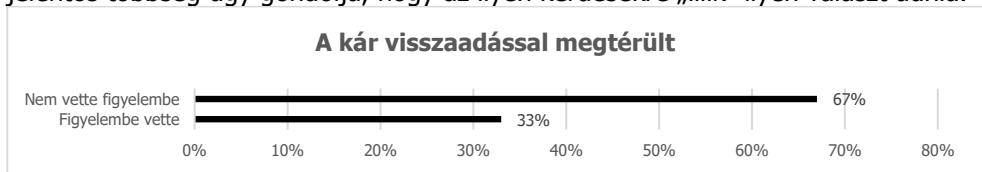
²⁴ *i. m.* Nagykomentár a Szabs. törvényhez 38 – 39. oldal

Elszaporodottság alatt azt értem, hogy mennyire gyakorta fordul elő az adott szabálysértés, tehát milyen gyakran valósítják meg azt a szabálysértést elkövetők. Az interjúk alanyai többségében változtattak a döntésükön – súlyosították azt – annak tükrében, amennyiben Bűnügyi Statisztikai Rendszer²⁵ általam kigyűjtött adatai alapján az adott szabálysértés megvalósítására nagy számban került sor az elmúlt évben, azok akik pedig nem változtatták meg a döntésüket – sem pozitív, sem negatív irányban – ennek ismeretében, arra hivatkoztak, hogy megítélésük szerint nem fordul elő a gyakorlatban olyan sokszor az adott szabálysértés arányaiban.

Szintén érdekes következtetéseket lehet levonni abból, hogy a válaszadók 100 %-a figyelmen kívül hagyta a hatóságokkal való együttműködő magatartást szemben a Szabs. tv. előírásaival. A laikusok ebben az esetben azzal indokolták döntésüket, hogy az a természetes, hogy az adott elkövető a felelősségre vonása alól nem próbál meg kibújni és a hatóságok munkáját előmozdító magatartást fejt ki. Ez az elgondolás visszamutat arra, ahol azt vizsgáltam, hogy az elkövető beismerő vallomását pozitívumként figyelembe veszik -e az interjúalanyok, hiszen ott is felmerült az eljárás lefolytatásához hozzájáruló, azt elősegítő magatartás evidenciája, azonban ott döntő többségében figyelembe vették a beismerő vallomást, szemben jelen ponttal. Érdekességként megjegyzendő, hogy Fekete Balázs és Róbert Péter közös kutatása is arra mutatott rá, hogy jogkövetés normája erős elvárás Magyarországon vagy legalábbis egy közvélemény kutatás keretében a jelentős többség úgy gondolja, hogy az ilyen kérdésekre „illik” ilyen választ adnia.²⁶

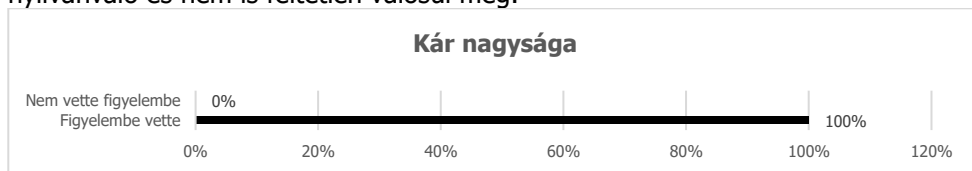

Meglepődve tapasztaltam, hogy az adott dolog visszaadását, illetőleg a kár – döntéshozatal előtti – megtérítését az interjúk alanyai többségében nem vették figyelembe enyhítő körülményként, különös tekintettel arra, hogy azt a Szabs. tv. is

²⁵ <https://bsr.bm.hu/>

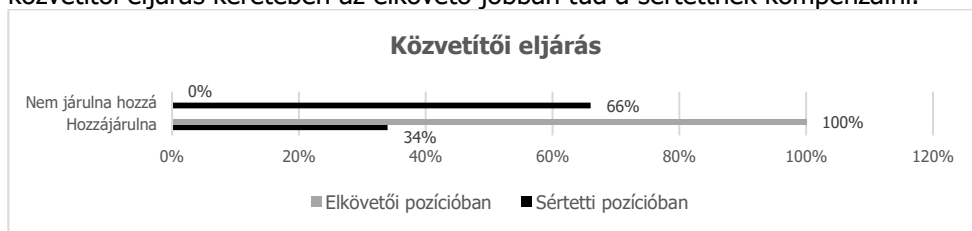
²⁶ Fekete Balázs – Róbert Péter *Magyar jogi attitűdök tipizálása nemzetközi kontextusban*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 2017/6. file:///C:/Users/User/Downloads/2017_06_Fekete-Robert.pdf (2022. 03. 16.)

hangsúlyosan kiemeli, mint enyhítő körülményt, illetőleg meglátásom szerint a károsult elsődleges érdeke az, hogy a részére okozott kár megtérüljön. Azon válaszadók, akik nem vették figyelembe a kár megtérülését arra hivatkoztak, hogy meglátásuk szerint az az evidens, hogy az elkövető visszaadja az adott dolgot vagy megtérítse a kárt, amit okozott, holott a gyakorlatban ez nem feltétlen ennyire nyilvánvaló és nem is feltétlen valósul meg.

Az okozott kár nagyságát valamennyi szabálysértési tényállás esetében figyelembe vették a laikusok, még ott is, ahol tényleges kár nem valósult meg, nevezetesen oly módon, hogy a válaszadók többsége a döntéshozatala során nevesítette is, hogy az adott szabálysértést az alapján tekinti enyhébb súlyúnak, mivel a szabálysértéssel tulajdonképpen senkinek sem okozott kárt az elkövető, csak „elvi szinten” szegte meg a szabályokat. Ez egyrészt a tulajdon sérthetlenségéhez fűződő viszonyát mutatja a laikusoknak, másrészt meglátásom szerint egyszerűbb volt sok esetben dönteni az adott szankcióról annak tükrében, hogy számszerűsíthető -e az azzal okozott kár. Tehát súlyosító körülményként vették figyelembe, amennyiben egy személyt tényleges kár ért a szabálysértéssel összefüggésben, még enyhébbnek tartották azon szabálysértéseket, amelyeknél a közérdek védelme jogalkotói szinten jelent meg és az nem materializálódott egy adott sértett vonatkozásában.

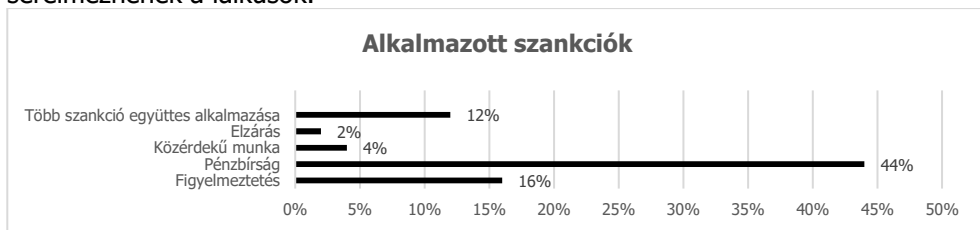
A Szabs. tv. a kár fogalmával összefüggésben a Btk. rendelkezéseit veszi alapul, mely szerint kár a törvény eltérő rendelkezése hiányában a bűncselekménnyel (szabálysértéssel) a vagyonban okozott értékcsökkenés. A vagyoni kár mértéke szabálysértési szempontból elhatárolási szempont is, hiszen például a lopás szabálysértését a lopás bűncselekménytől az 50.000,- forintos értékhatár és a minősítő körülmények hiánya választja el egymástól, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a szabálysértésnek lehetnek más káros következményei is, melyeket egy közvetítői eljárás keretében az elkövető jobban tud a sértettnek kompenzálni.

A közvetítői eljárást társadalmilag igen hasznos intézménynek találok, mégis elenyésző esetben látom annak megvalósulását a gyakorlatban, így az abban való részvételre történő hajlandóság vizsgálatát is bele vettem a kutatási anyagomba. A közvetítői eljárás szabályozását röviden ismertettem az interjúalanyokkal, majd ezt követően kérdeztem meg tőlük, hogy ők sértetti pozícióban hozzájárulnának -e az eljárás lefolytatásához, illetőleg milyen pozitív és negatív oldalai lehetnek ezen eljárásoknak – már amennyiben van ilyen persze –. A válaszadók többsége nem

járulna hozzá a közvetítói eljáráshoz, amennyiben szabálysértés által sérelem érné őket. Az interjúalanyok ezen köre szerint az elkövető vonatkozásában nem bírna kellő visszatartó erővel, amennyiben elterelnék az eljárást a mediáció útjára és nem jelentene részére megfelelő büntetést sem, hiszem az elkövető „megússza” a felelősségre vonást. Ugyanakkor még a hozzájárulók esetében is volt némi bizonytalanság arra történő hivatozással, hogy változtatnának a döntésükön, amennyiben az elkövető olyan személy lenne, akivel meglátásuk szerint nem lehetne kompromisszumot kötni vagy akivel szemben nem szívesen foglalna helyet egy közvetítói eljárás során.

Elkövetői pozícióban azonban maradéktalan közvetítói eljárást kezdeményezői hozzáállás mutatkozott. E vonatkozásban a megkérdezettek köre teljes mértékben egyetértett abban, hogy elkövetői szempontból ez egy olyan pozitív lehetőséget jelent, amivel mindenképpen megpróbálnának élni, bízva a sértett hozzájárulásában. Negatívumként tehát felmerült azon nézet, mely szerint nem elegendő büntetés, amennyiben közvetítói eljárásra kerül a sor, ugyanakkor pozitívumként értékelték a válaszadók azon törekvést, hogy a sértett és az elkövető egy független személy koordinálása mellett egy olyan megegyezésre jussanak, amely mindkettőjük érdekét szolgálja. Továbbá pozitívumként merült fel az is, hogy nem kell a rendőrségre, illetőleg a bíróságra menni meghallgatásokra, melyet sértetti pozícióban szintén sérelmeznének a laikusok.

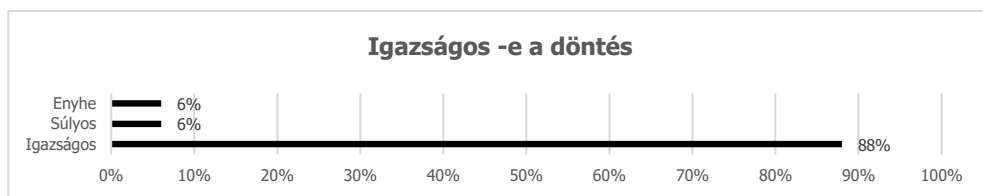

A Szabs. tv. által alkalmazható szankciókat az interjúk alanyaival szándékosan nem ismertettem, mivel arra voltam kíváncsi, hogy ezen szaktudás nélkül milyen büntetést tartanának kellő súlyúnak az elkövetett szabálysértés vonatkozásában. Ennek ellenére nem tapasztaltam olyan alkalmazott szankciót, amit ne lehetett volna a Szabs. tv. valamely büntetési vagy intézkedési tételeként beazonosítani, továbbá a kérdezettek külön iránymutatás nélkül nemcsak hogy különböző büntetéseket és intézkedéseket kezdtek el kiszabni egymással egyidejűleg, de az általuk nevesített büntetések és intézkedések együttes alkalmazását a Szabs. tv. is lehetővé teszi.

A két legmeghatározóbb szankció a pénzbírság és a figyelmeztetés intézkedés volt. A pénzbírság gyakori alkalmazása mellett azzal érveltek a laikusok, hogy az embereknek a legnagyobb hátrányt a vagyoni büntetések jelentik, mindemellett pedig néhány esettől eltekintve mindenki ódzkodott az elzárás büntetés alkalmazásától, még a közérdekű munkát enyhébb megítélésűnek tartották. Szintén a pénzbírság mellett merült fel érvként, hogy általa az elkövető akár hosszabb ideig is érzi a hatását az elkövetett cselekedetének, azonban nem befolyásolja az a munkavégzését, a szabadidejét, így valamelyes méltányos büntetésnek is találták. Figyelmeztetés intézkedést a laikusok szintén gyakorta alkalmaztak, arra történő hivatkozással, hogy az adott szabálysértés tilalmazott voltával nem értenek egyet –

így azt büntetéssel sem sújtánák –, valamint a szabálysértés „bagatell” voltára utalva. A válaszokból egyértelműen megállapítható volt, hogy a figyelmeztetések kiszabására többségében olyan esetekben került sor, ahol annak tilalmazott voltáról maga az interjúalany sem tudott, illetőleg amik esetében elmondták, hogy velük is előfordult már hasonló helyzet, de nem érzik úgy, hogy emiatt büntetést érdemelnének.

Az elítélendőbbnek tartott (főként közlekedési és tulajdon elleni) szabálysértések esetében került sor több büntetés, illetőleg intézkedés egyidejű alkalmazására, valamint elzárás büntetés kiszabására. Ezen esetekben a laikusok igen súlyosnak tartották az adott szabálysértéseket és előadták, hogy elképzelhetetlennek tartják, hogy ők valaha hasonló helyzetbe kerüljenek.

Végezetül valamennyi szabálysértés vonatkozásában ismertettem az adott esetben ténylegesen alkalmazott jogkövetkezményt, melyet döntő többségében támogattak a laikusok, azt kellő súlyúnak tartották.

Eltúlzottnak azokban az esetekben találták a kiszabott jogkövetkezményt, ahol figyelmeztetést alkalmaztak volna az elkövetővel szemben, azonban volt olyan eset is, amelyben a kiszabott közérdekű munkát enyhe büntetésnek vélték, azzal ellentétben egy magasabb összegű pénzbírságot alkalmaztak volna (holott jogi szempontból a közérdekű munka számít hátrányosabb jogkövetkezménynek, amely nem szabható ki az elkövető hozzájárulása, illetőleg meghallgatása nélkül).

6. Összegzés

A laikusok által mérlegelési jogkörben értékelt körülményekkel összefüggésben elmondható, hogy több ponton is eltérés mutatkozott az általuk figyelembe vett körülmények és a jogszabályi előírásoknak megfelelő, értékelendő szempontok vonatkozásában. Megerősítést nyert azon előzetes hipotézisem, mely szerint a laikusok olyan körülményeket is értékelni fognak esetenként enyhítő körülményként, amelyekre nincs jogszabályilag lehetőség, illetőleg a kutatásban résztvevők lényegesen enyhébb büntetést alkalmaztak azon cselekmények vonatkozásában, amelyeket ők maguk is megvalósítanak. Ugyanakkor a vizsgált személyek sok esetben hagytak figyelmen kívül olyan enyhítő körülményeket, melyeket a jogalkalmazóknak figyelembe kell vennie. Megállapítható azonban, hogy a laikusok által kiszabott büntetési nemek és tételek közelítettek a ténylegesen alkalmazott jogkövetkezményekhez, azok jelentős eltérést nem mutattak, melyet alátámaszt

azon tény is, hogy a jogi végzettséggel nem rendelkezők a kiszabott büntetéseket többségében igazságosnak találták.

Úgy gondolom, hogy bár sokszor elhangzik, hogy jogszolgáltatás történik a bíróságokon és nem igazságszolgáltatás, a gyakorlatban ez nem különül el ilyen élesen egymástól, miközben szem előtt kell(ene) tartanunk azt is, hogy mindnyájan részt veszünk azon mechanizmusokban, melyek által megszületnek ezen jogszabályok, és amelyek betartására és betartatására a bíróság hivatott. A bírói hivatás gyakorlása véleményem szerint a jogi szakmaiság csúcsa és örömmel vettem tudomásul, hogy a laikusok az ismertetett esetekben hozott döntéseket igazságosnak tartották, ezáltal is igazolván azt, hogy az adott ügyben döntést hozók nemcsak a jogi előírásoknak megfelelően döntöttek, de a társadalmi elvárásoknak megfelelő, arányos és igazságos büntetéseket is alkalmaztak.

Irodalomjegyzék

- Győry Cs. – Feck Z. – A jog szociológiai kutatása, Jakab A. – Sebők M. (szerk.), *Empirikus jogi kutatások - Paradigmák, módszertan, alkalmazási területek*, Budapest: Osiris Kiadó MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2020.
- Váriné Szilágyi I. – *Jogtudatról – alulnézetben – Tizenévesek jogtudata és jogi érzékenysége*, Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2010.
- H. Szilágyi I. – A jogtudat-kutatások elméleti kérdései, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar *Iustum Aequum Salutare* XIII.
- Gajdusчек Gy. – Empirikus jogtudat-kutatás Magyarországon 1990 után Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar *Iustum Aequum Salutare* XIII.
- Angyal Pál *A közigazgatás ellenesség büntetőjogi értékelése*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1931.
- Nagy Ferenc – *A magyar büntetőjog általános része*, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010.
- Kálmán V. – Néprészvétel az igazságszolgáltatásban *Comparative Law Working Papers, Volume 2, No.1.* Hallgatói különszám 2018.
- Visnyei V. – A laikus bírák fontossága a bírósági eljárásban *Comparative Law Working Papers – Volume 5. No. 2.* Hallgatói különszám 2021
- Dr. Kelemen L. – *Miként vélekedünk a jogról?* Pécsi Tudományegyetem Bölcsészstudományi Kar Szociálpszichológia Doktori Program, 2013. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15212/kelemen-laszlo-phd-2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Szegő D. – *A szabálysértésekre vonatkozó jogszabályi környezet és jogalkalmazói gyakorlat a bíróság és a büntetésvégrehajtás szemszögéből* *Foresee Kutatócsoport 2016.* https://szabalysertes.hu/wp-content/uploads/2017/05/Birak_BV_fokuszcosportok_tanulmany_javitott_fin_2_0170406.pdf
- Fekete Balázs – Róbert Péter *Magyar jogi attitűdök tipizálása nemzetközi kontextusban*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2017/6. file:///C:/Users/User/Downloads/2017_06_Fekete-Robert.pdf

-
- Badó A. – *A laikus bírászkodás létjogosultságának korlátairól a tudományos vizsgálatok tükrében* <https://jog.tk.hu/uploads/files/2016-02-Bado.pdf>
 - Dr. Kelemen L. – *Miként vélekedünk a jogról?* Pécsi Tudományegyetem Bölcsészstudományi Kar Szociálpszichológia Doktori Program, 2013.
-
-